

ગુજરાતી વિભાગ

સેમ – 6

પેપર નં-312

પ્રત્યય (પૂર્વગ અને ઉપસર્ગ)

- નિર્મલા જોશી

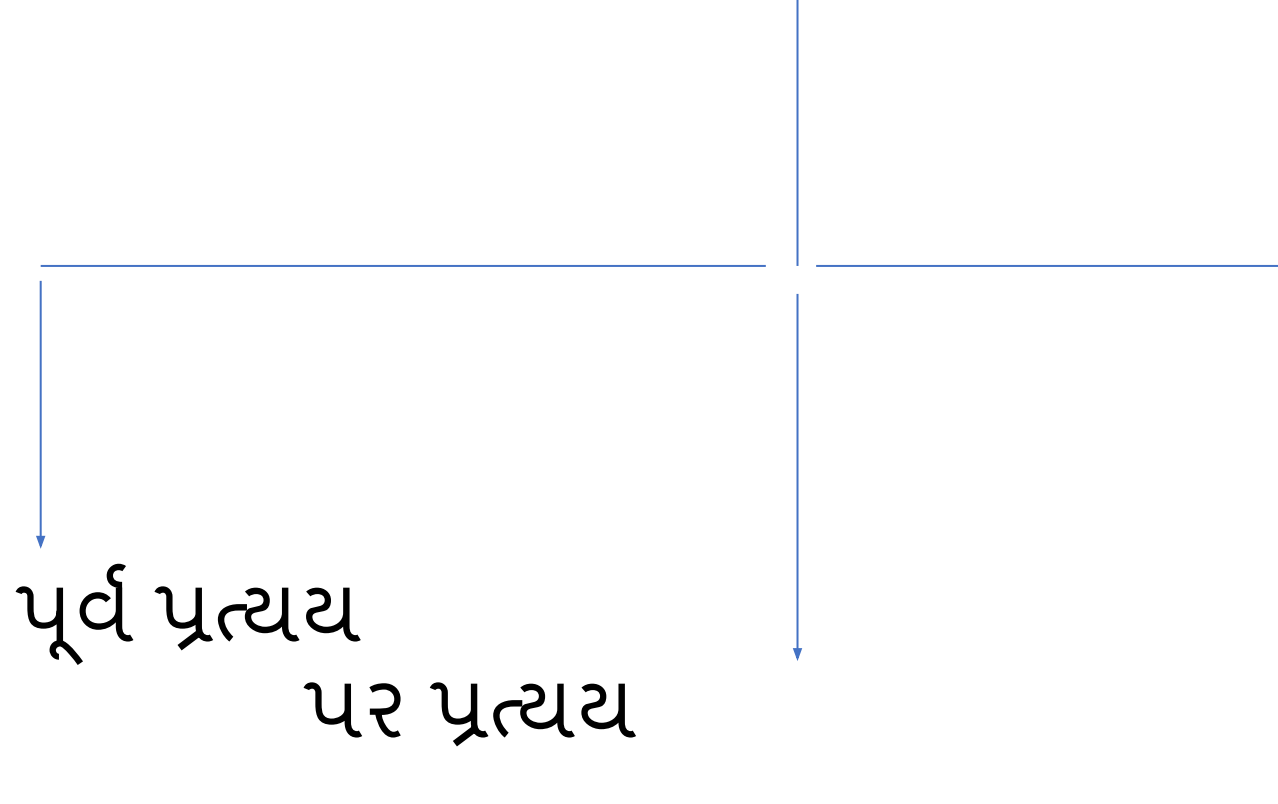
- ધ્વનિઓના સંયોજનો દ્વારા રૂપો બને અને અને રૂપોના સંયોજનો દ્વારા શબ્દ રચના બને. અને શબ્દરચનાઓના જોડાણથી વાક્યરચના બને છે.
- ધ્વનિઓ જોડાઈ સ્વતંત્રરૂપ બને તેને વ્યાકરણી પરિભાષામા “મૂળ અંગ” કહેવાય.
- મૂળ અંગને અ, કુ, અણ, નાર વગેરે જેવા બધ્ધરૂપો જોડાય ત્યારે એ વાક્યરચના માટેનુ સક્ષમ પદ બને છે.
જેમકે, ધર્મ સ્વતંત્ર રૂપ છે જેના આગળ “અ” લગાડતા "અધર્મ" બને છે.
વણ સ્વતંત્ર રૂપ છે જેના પાછળ “નાર” લગાડતા “વણનાર” બને.
એ રીતે મૂળ અંગની પહેલા પ્રત્યય લાગે એને પૂર્વપ્રત્યય કહે છે. – પૂર્વગો
મૂળ અંગની પાછળ પ્રત્યય લાગે એને પરપ્રત્યય કહે છે. –ઉપસર્ગો

ગુજરાતીના પ્રત્યય

પૂર્વ પ્રત્યય

પર પ્રત્યય

અંગ વિસ્તાર

પૂર્વ પ્રત્યય :-

મૂળ શબ્દની આગળ લાગે તેને પૂર્વ પ્રત્યય કહેવાય.

- ૧) કુ : કુરિવાજ, કુટેવ, કુસંસ્કાર
- ૨) દુસ : દુર્લભ, દુષ્કાળ
- ૩) નિસ : નિસ્તેજ, નિર્ભય
- ૪) વિ : વિજય, વિજ્ઞાન
- ૫) સમ : સંયોગ, સંન્યાસ
- ૬) અઃ અધર્મ, અસત્ય
- ૭) અન : અનાવરણ, અનાવૃત
- ૮) અણ : અણબનાવ, અણનમ

- ૯) અવ : અવલોકન, અવદશા
- ૧૦) ક : કપાતર, કજાત
- ૧૧) વણ : વણકીધુ, વણમાંગ્યુ
- ૧૨) સ : સપ્રેમ, સરસ
- ૧૩) કમ : કમનસીબ, કમજાત
- ૧૪) ગેર : ગેરહાજર, ગેરસમજ
- ૧૫) બદ : બદનામ, બદસૂરત
- ૧૬) બિન : બિનજરૂરી, બિનઅપરાધ
- ૧૭) બે : બેહદ, બેકાળજી

પર પ્રત્યય :-

મૂળ શબ્દની પાછળ લાગે તેને પરપ્રત્યય કહેવામા આવે છે.

- 1) અ: લાઘવ, કૌરવ
- 2) ય: લાલિત્ય, ચૈતન્ય
- 3) તા: લઘુતા, ગુરુતા
- 4) ત્વ: ગુરુત્વ, દૈવત્વ
- 5) આશ: કડવાશ, મીઠાશ
- 6) આણ: લંબાણ, નીચાણ
- 7) આઈ: લડાઈ, ઘેલાઈ
- 8) પણ : ધડપણ, નાનપણ
- 9) ઈ: ખુશી, દુ:ખી
- 10) ગી : માંદગી, તાજગી

- ૧૧) ગીરી: દદગીરી, કામગીરી
- ૧૨) ઈક: દૈનિક, માસિક
- ૧૩) ઈય: ભારતીય, જાતિય
- ૧૪) વી: માયાવી, યશસ્વી
- ૧૫) આળુ: દયાળુ, માયાળુ
- ૧૬) વાળો: પદ્મવાળો, લારીવાળો
- ૧૭) ગર: કીમિયાગર, સોદાગર
- ૧૮) ખોર: મસ્તીખોર, દગાખોર
- ૧૯) દાર: દુકાનદાર, જમીનદાર
- ૨૦) બાજ : કુસ્તિબાજ, હિંમતબાજ

૨૧) અન : અના : - વય્ - વચન, ભજ્ - ભજન, વંદ - વંદના

૨૨) અણ - અણા : - શ્રુ - શ્રવણ, કર-કરન, રમ્ - રમણ

૨૩) અક : પાલક, વાચક

૨૪) આઈ : કમાઈ, ધડાઈ

૨૫) આવટ: લખાવટ, જમાવટ

૨૬) તર : ઉચ્ચતર, બદતર

૨૭) આમણ : શિખામણ, ટીપામણ

૨૮) આઉ : ખેતરાઉ, સુતરાઉ

૨૯) ઉ : સમજુ, ઉતારુ

સ્વાર્થીક / અંગવિસ્તારક પ્રત્યય :-

૧) અ : બંધુ- બાંધવ, લઘુ- લાઘવ

૨) ક : છૂટક, બાળક

૩) ડ : જીભડી, એકડો

૪) લ : માંદલો, જામતલ

૫) ઈય : જાડીયો, સાસરીયુ'